

PĒTNIEKIEM PIEEJAMA JAUNA VĒSTURES AVOTA ANALĪZE

Māra Abaja

Atslēgas vārdi: *saimniecību plāni, Dundagas muiža, Herdera institūts*

2011. g. Herdera institūtam Mārburgā, Vācijā, glabāšanā nodots vairāk nekā divi simti Dundagas muižas saimniecību plānu. Tādējādi pētniekiem kļuvis publiski pieejams vēstures avots, kas iepriekš glabājās Dundagas muižas īpašnieku Osten-Zakenu dzimtas privātā arhīvā. Šo vēstures avotu es atklāju bakalaura darba izstrādes laikā, sazinoties ar Dundagas muižas īpašnieku pēcteci Heinrihu Baronu fon der Osten-Zakenu un jautājot par kartogrāfisku uzskates materiālu esamību viņu dzimtas privātā arhīvā. Saņemot Herdera institūta stipendiju, 2011. g. vasarā man bija iespēja iepazīties ar šiem materiāliem klātienē Herdera institūtā Vācijā.

Institūta arhīvam nodoti kopskaitā 242 plāni, no kuriem aptuveni puse datēti un kuru datējumi attiecas uz laika periodu no 1881. līdz 1916. g. Gandrīz visi jeb 236 no 242 plāniem ir vecsaimniecību zemes plāni, bez tiem ir vēl Slīteres pusmuižas, Vidales dzirnavu un Dundagas muižas piekrastes aizsardzības joslas apdzīvojamā un strejgabalū plāni. Vadoties pēc Latvijas Valsts Vēstures arhīvā pieejamām agrākās Dundagas muižas vecsaimniecību zemes grāmatām, šie plāni ir sastādīti, pārdodot rentes saimniecības, un tie tikuši pievienoti īpašumu pirkumu līgumiem. Dundagas muižā saimniecības par dzimtu pārdošana sākās salīdzinoši vēlu, pēc 1878. g. Līdz tam laikam Kurzemes privātmuižās jau kopumā bija izpārdotas 41% zemnieku māju¹. Ne visas mājas Dundagas muižā tikušas pārdotas. No 319 rentes mājām² 1878. g. līdz 1912. g. izpirktas 262³.

Pētījumā noteiktas visu Herdera institūtā apskatīto saimniecību atrašanās vietas un to raksturs, proti, vai tā ir zemnieku saimniecība, zvejnieku saimniecība, mežsargmāja vai mazistaba, kā arī saimniecības apsektas dabā un konstatēts to pašreizējais stāvoklis.

Plāni ir 127 dažādām saimniecībām Dundagas muižas teritorijā, no tām divas vēsturiski piederējušas pie Tiņģeres muižas un Dundagas muižas teritorijai līdz ar Tiņģeres muižu pievienotas 1846. g.⁴ Saimniecību starpā ir piecas mazistabas, 17 mežsargmājas, 45 zvejnieku un 59 zemnieku saimniecības. Dundagas muižā kopumā, pēc avotos sniegtām ziņām, sētu skaits pieaudzis no 238 arāju un 71 zvejnieku sētai 1826. g. (Cimermanis, 1998)⁵ un 319 rentes saimniecībām⁶ 1878. g.⁷ līdz vairāk kā 289 arāju un 98 zvejnieku sētām un 44 mežsargmājām pirms Pirmā pasaules kara⁸.

Plāni sniedz ziņas par zemes lietojumu, tiltu atrašanās vietām, ēku izvietojumu, nekonkretizējot, kas tās ir par ēkām, kā arī par saimniecībām, ar kurām zemes gabals robežojas. Ēkas iezīmētas aptuveni, bez uzmērīšanas. To proporcijas un savstarpējais izkārtojums plānos nav precīzs. Atsevišķos plānos norādīta arī augu seka. Zemes lietojums attēlots gan vizuāli, gan arī skaitliski vizuālam materiālam pievienotā datu tabulā. Tajā norādītas atbilstošā zemes lietojuma veida aizņemtās platības pūrvieta un/ vai desetīnu

mērvienībās. Zemes lietojuma veids iedalīts aramzemē, augļu dārzos, ganībās, neizmantotajā zemē, pļavās, sakņu dārzos. Vienā gadījumā norādīta arī atmata un meža ganības, kā arī Osts ciema Kalnieku saimniecības zemei norādīta augu seka. Šai saimniecībā pastāvējusi deviņu lauku sistēma, plānam pievienotā tabulā parādīts, kādu platību katrā no laukiem aizņem atmata, rudzu sējumi, āboliņš, kartupeļi un pat rīsi (*Reissland*).

Plānu kopumā vienīgajam pusmuižas plānam — Šlīteres pusmuižai, līdzīgi kā rentes saimniecībām, — norādīts zemes lietojums, kā arī lauku sadalījums ar numerāciju, kurai pievienota tabula ar desmit gadu augu sekas ciklu un tabulas, kurās norādīti kalpu vārdi, uzvārdi un viņiem atbilstošie pļavu nogabali.

Piekrastes aizsardzības joslas pārskata kartē mērogā 1:8400 atainotas aizsardzības zonā ietilpstošo zvejnieku ciemu teritorijas, atsevišķi izceļot strejgabalu atrašanās vietas. Ciema saimniecību strejgabali atradušies blakus, šai vēstures avotā pieejams arī plāns, kurā sīkāk norādīts strejgabalu sadalījums un to piederība saimniecībām.

102 saimniecību plāni ir zīmēti mērogā 1:5200, pārējiem mērogs nav norādīts, vairumam tas ir lielāks. Plānu orientējums pret debespusēm ir atšķirīgs, tas norādīts tikai četriem plāniem. Aptuveni trešdaļai plānu ir norādīta sētas piederība ciemam, informācija sniegta krievu un/ vai vācu valodā. Izmantojot Fr. Īvnieka sastādīto Dundagas pagasta aprakstu⁹, šī informācija papildināta un tādējādi ir zināma visu saimniecību teritoriālā piederība. Šajā plānu kopumā ir atrodamas atsevišķas saimniecības no šādiem ciemiem vai sētu grupām: Alakste, Anstrupe, Bērtmeji, Dūmele, Gavsene, Ģipka, Ildzere, Kolka (Domesnes), Labdzere, Lateve, Meģene (Meģenieki), Melsils, Muņi, Neveja, Oste, Pāce, Piltene, Pitrags, Puiškalnciems, Pūrciems, Sabdagas, Saunags, Saustere, Tiņģere, Ūkene, Upenieki, Vādzere, Vaide, Vidale. Toties no Jaunciemā, Košraga, Mazirbes, Sikraga un Žocenes plāni ir gandrīz visām ciemā esošajām saim-

niecībām. Kā jau iepriekš minēts, piederība ciemam norādīta tikai daļai plānu, tie ciemu vārdi, kuri parādās plānos, uzskaitījumā ir pasvītroti, pārējo atrašanās vietas noteiktas, vadoties pēc Fr. Īvnieka sastādītā Dundagas pagasta apraksta, Kubalu skolas muzeja pētījuma par Dundagas ciemiem, kurš publicēts Dundagas pašvaldības laikrakstā “Dundadznieks”, Ortofoto trim uzņēmumiem, Herdera institūta arhīvā pieejamiem saimniecību plāniem (DSHI 110 Osten-Sacken), kā arī manā studiju darbā par “Dundagas muižas sociāli ģeogrāfiskām un telpiskām struktūrām Kurzemes guberņas laika posmā” izveidotā kartogrāfiskā materiāla.

Saimniecību plāni ir pietiekami precīzi, lai tos, digitāli apstrādājot un savienojot blakus esošo saimniecību zemes gabalus, varētu iegūt tā laika ciema kopainu. Tas paveikts Sikraga, Mazirbes, Košraga un Vaides ciemam, kā arī atsevišķām blakus esošām zemnieku saimniecībām. Minētajiem zvejnieku ciemiem, izņemot Vaidi, iegūtā kopaina ir pilnīga, t.i., tajā neiztrūkst nevienas saimniecības. Vaides ciema aina aprobežojas ar blakus esošo Lāžu, Lekšu un Žonaku saimniecībām, kuras veidoja Vaides ciema centrālo daļu. Lāži, Lekši un Žonaki ir bijušas vienas no pirmajām sētām Vaides ciemā. Mazirbes, līdzīgi kā Ģipkas un Žocenes, ciemiem bija no pārējiem zvejniekciemiem atšķirīga uzbūve. Abiem minētiem ciemiem ir divas daļas — blīvu apdzīvojamu veidojošā zvejnieku sētu daļa piekrastē un zemnieku viensētu veidojošā ciema daļa attālāk no jūras iekšzemē. Mazirbes ciemam rekonstruēta zvejnieku ciema daļa, kuru veido Bunku, Grabu, Kalšu jeb Vecaņņu, Jaunaņņu, Jaunvalganu, Taiželu, Tomu, Reinu un Vecvalganu sētas, kā arī blakus Jaunvalganiem esošā Jaunkrūmiņu sēta, kuru pieņemts uzskatīt par Košragam, nevis Mazirbes ciemam piederīgu. Sikraga ciema plānā ne Tiļļu, ne Koiļu (1894) saimniecībai blakus netiek uzrādīta Kilasidamu sēta, kas, pēc E. Siļa ziņām, esot celta divus gadus agrāk — 1892. g.¹⁰ Tiļļu un Koiļu saimniecību

Dundagas muižas karte

plānos norādīts, ka šajā vietā atrodas Dundagas muižas zeme, arī par strejgabala esamību Kilasīdamu sētai šis avots nekādas ziņas nesniedz.

Kā jau iepriekš minēts, šajā vēstures avotā atrodami 234 plāni 127 dažādām saimniecībām. Aptuveni pusei saimniecību ir vairāki plāni, kuri visbiežāk atšķiras noformējuma, taču ne satura ziņā. Piem., Krūmalu sētai Bērtmejiemā ir septiņi plāni, starp tiem atšķirība neliela. Izņēmums ir ar krustu pārsvītrotie plāni (23 plāni 14 dažādām saimniecībām), tie vairumā gadījumu no tās pašas sētas nepārsvītrotā plāna atšķiras gan pēc zemes lietojuma veida izvietojuma, gan to aizņemtām platībām, atsevišķos gadījumos arī pēc sētas atrašanās vietas. Sētām bijuši piešķirti numuri, tie ir norādīti aptuveni trešdaļai plānu.

Aramzemju izvietojumu gan zemnieku, gan zvejnieku saimniecībās noteica augsnes kvalitāte un dabas apstākļi. Zvejnieku ciemos aramzeme bija daudzos atsevišķos mazos gabalos, turpretim zemnieku saimniecībās iekšzemē, kur augsnes kvalitāte bija ievērojami labāka, veidojās lielākas vienlaidus platības. Zemes lietojumā šauru, garenī stieptu aramzemju, pļavu un ganību strēļu veidā atspoguļojas piekrastes vīgu–kangaru izvietojums. Vīga ir mitra starpkāpu iepakla, bet kangars — smilšains iekšzemes kāpu valnis, kas stiepjas paralēli jūras krastam.

Novērots, ka vairumā gadījumu viena ciema saimniecībām ir vienāds skaits strejgabalu: pa vienam — Kolkā, Vaidē, Košragā un Pitragā, divi — Jaunciemā un Ģipkā, divi vai trīs — Žocenē un Mazirbē, trīs vai četri — Sīkragā. Strejgabalu skaits sasniedzis pat sešus gabalus, kā tas bija Ušu saimniecībai.

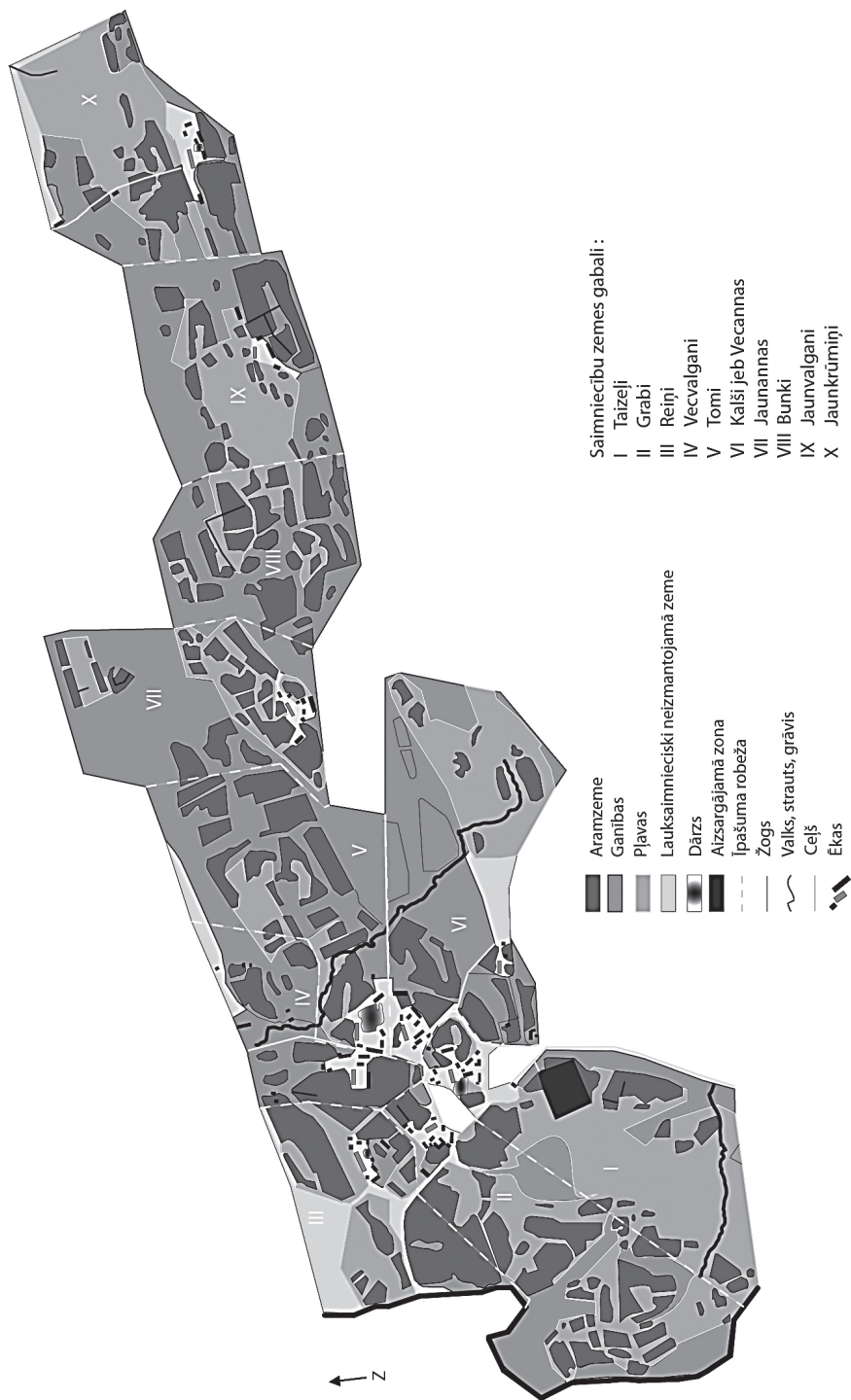
Arī zemnieku saimniecībām ir bijuši strejgabali, taču ļoti reti to skaits pārsniedzis divus vienai saimniecībai. Strejgabalos parasti atradās pļavas un ganības, taču atsevišķos gadījumos arī aramzeme, kā tas ir bijis saimniecībām Ģipkā un Pūrciemā (Bātes, Muļki, Sili, Plaucaki) un Žocenes ciema piekrastes

daļā (Kramnieki, Kāpi). Žocenes plāni atšķiras no plāniem saimniecībām pie Baltijas jūras (vietējo piekrastes ciemu iedzīvotāji to mēdz saukt par Dižjūru). Žocenes ciema sētu plāni vairāk atgādina zemnieku saimniecībās bieži atrodamo zemes lietojuma rakstu jeb struktūru. Arī Ģipkai raksturīgs viendabīgāks zemes izmantošanas sadalījums, taču ne tik izteikti kā Žocenei.

Pļavu, ganību un aramzemju izkārtojums zemnieku saimniecībās, tāpat kā zvejnieku saimniecībās, bijis atkarīgs no reljefa, hidrogrāfiskā tīkla, teritoriju sedzošiem nogulumiem un augsnes sastāva. Tā, piem., vietās, kur saimniecībai cauri tek strauts, valks vai upe, gar to atrodas pļavas, tām seko aramzemes un aiz aramzemēm ganības. Atsevišķos plānos upes nav iezīmētas, taču pēc zemes lietojuma veidu izkārtojuma var visai droši spriest par to, kur upei plānā vajadzētu atrasties, kā tas ir Ciemgal-Zāgu saimniecības piemērā. Šīs saimniecības kādreizējā atrašanās vieta aptuveni sakrīt ar Zāgkalēju mūsdienu atrašanās vietu Sabdagās.

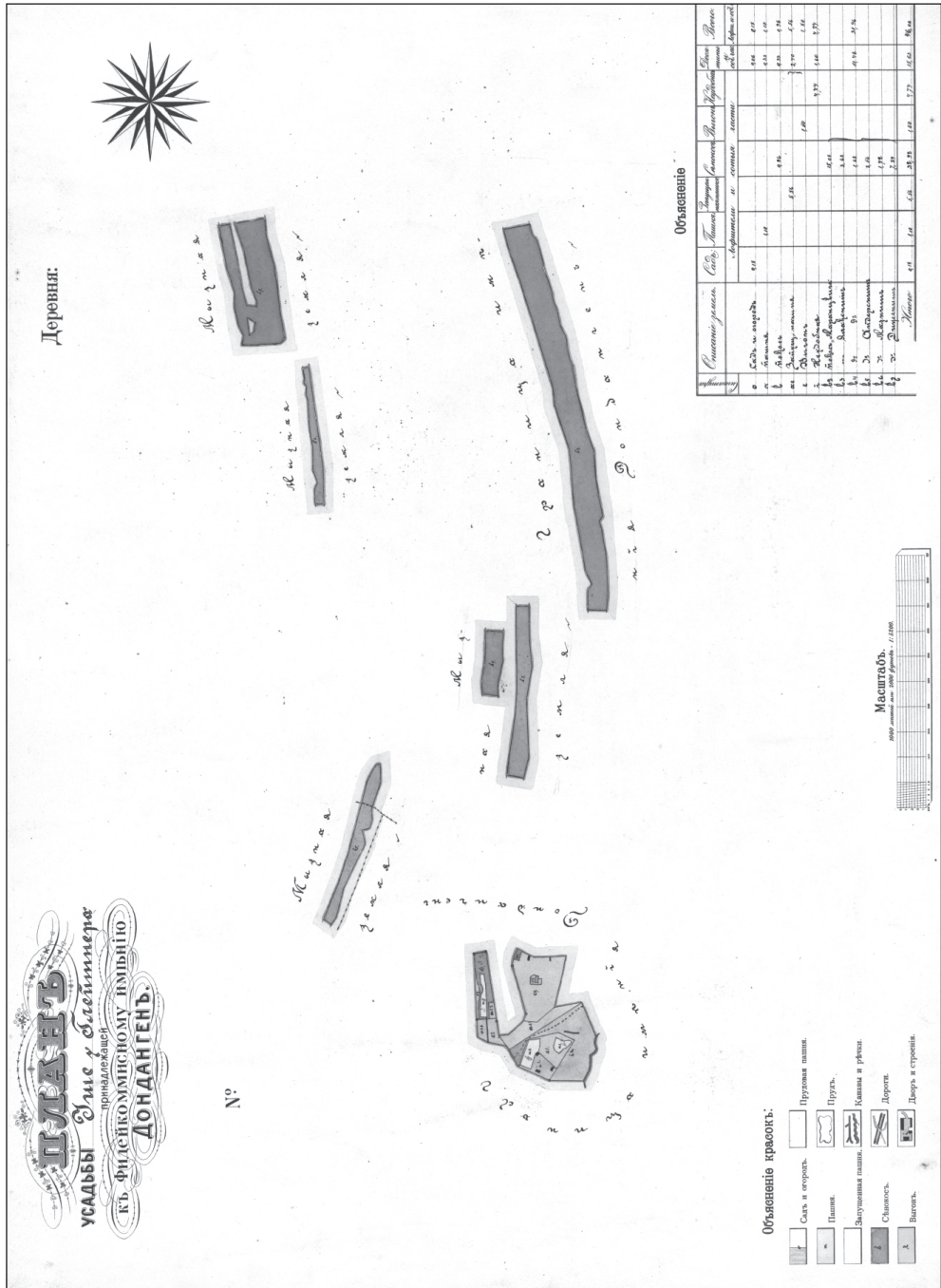
Sava studiju pētījuma “Dundagas muižas sociāli ģeogrāfiskās un telpiskās struktūras Kurzemes guberņas laika posmā” izstrādes laikā, Dundagas muižas saimniecību izvietojuma analizē izmantojot Latvijas Ģeoloģijas fonda 1993. g. Latvijas ģeoloģisko karti, atklāju saimniecību izvietojuma tiešu saistību ar kvartārnogulumu un ar to saistīto augšņu izvietojumu. Šī sakarība, proti, auglīgas zemes trūkums izskaidro to, kāpēc Dundagas muižas teritorijā ietilpstošās Baltijas jūras piekraste bijusi ievērojami blīvāk apdzīvota nekā Rīgas līča piekraste, it īpaši posmā no Melnsila līdz Ģipkai. Abās piekrastēs dominē atšķirīgi noguluma slāņi: Dižjūras piekrastē tie ir Baltijas ledus ezera nogulumi, bet Rīgas līča piekrastē — eolie nogulumi. Eolie nogulumi ir salīdzinoši daudz neauglīgāki, tos veido tikai smilts, kas turklāt ir labi šķīrta un tāpēc no šādiem nogulumiem izskalotas organiskās vielas, veidojot diezgan neauglīgu podzola augsni. Turpretim Baltijas ledus

Mazirbes ciema plāns

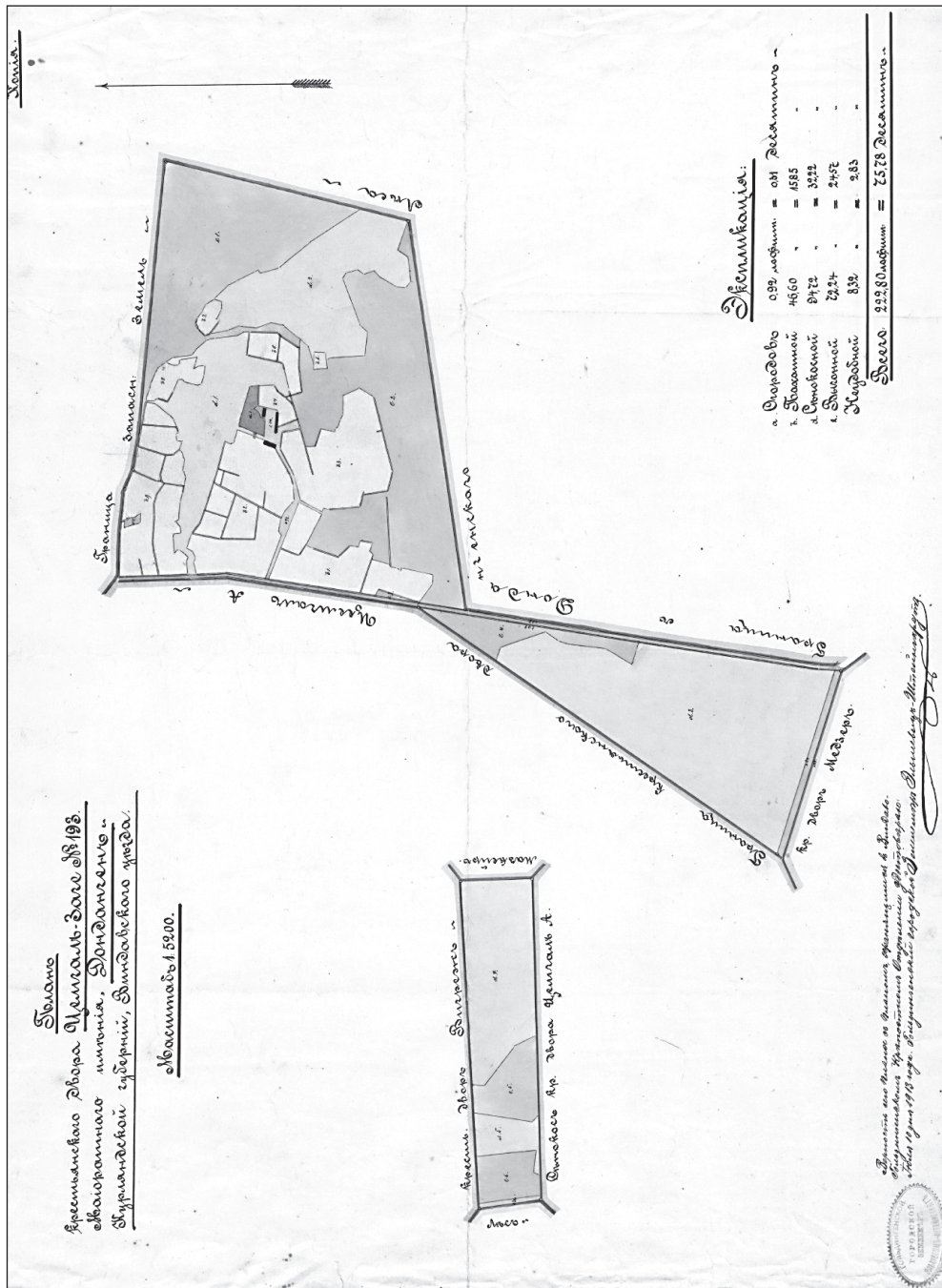

Košraga ciema plāns

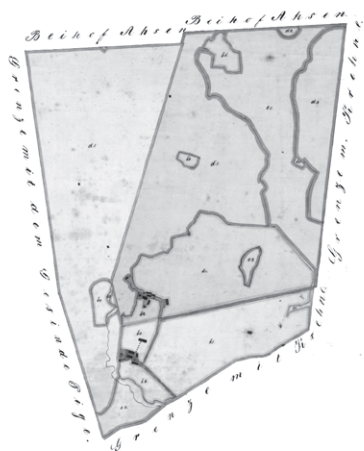

Ušu saimniecības plāns (DSHI 110 Osten-Sacken 158)

Ciemgal-Zāgi saimniecības plāns (DSHI 110 Osten-Sacken 172)

Alakstes ciema Dižkārļu un Dižkasperu saimniecība
(DSHI 110 Osten-Sacken 10;
DSHI 110 Osten-Sacken 11)

Mežvēveru un Oškālnu saimniecība
(DSHI 110 Osten-Sacken 33;
DSHI 110 Osten-Sacken 37)

ezera nogulumos bez smilts var būt gan māls, gan aleirīti, kas paaugstina augsnes auglību. Visi līča piekrastē esošie ciemi — Kolka, Melsils, Ģipka, Žocene atrodas uz ledus ezera nogulumu ieslēgumiem. Tātad, lai gan zvejnieku saimniecībās galvenais iztikas veids bija zveja Rīgas līcī un Baltijas jūrā (zvejnieki šeit izsenis sāļtījuši un kūpinājuši plekstes un reņģes, 20. gs sākumā strauji izplatījusies arī konservētu brētliņu jeb ķilavu ražošana¹¹), to pastāvēšanā izšķiroša nozīme bijusi lauksaimniecībā izmantojamās zemes pieejamībai un kvalitātei.

Atgriežoties pie saimniecību plānu apskata, no tiem iegūstama informācija arī par grāvju meliorācijas tīklu. Šāds grāvju tīkls pastāvējis tikpat kā visu zemnieku saimniecību aramzemēs. Īpaši izteikts tas bijis purvainajā Dundagas muižas dienvidu daļā esošajās saimniecībās, Ūķenes un Meģenes ciemos.

Savienojot blakus esošo saimniecību zemes gabalus, dažbrīd šķiet, ka īpašuma robeža ir novilkta mākslīgi un aramzemes, pļavu un ganību lauki abām saimniecībām ir kopīgi, proti, īpašuma robežlīnijas neatspoguļojas

lauku robežlīnijās, kā tas ir, piem., Alakstes ciema Dižkārļu un Dižkasperu piemērā; Oškālnu un Mežvēveru piemērā. Arī Sikraga ciema plānā ieraugāma līdzīga situācija.

Atsevišķi plāni ir vēl detalizētāki, kā, piem., Šķērpiņu sētas plānā uzrādīts ne vien zemes lietojums, ēku atrašanās vietas, ceļu un grāvju sistēma, bet arī žogu atrašanās vietas. Šī sēta līdz mūsdienām nav saglabājusies, toties agrāko aramzemju robežas, kuras šodien robežojas nevis ar pļavām un ganībām, bet mežiem, ir vēl skaidri saskatāmas. Šķērpiņu sētas zemes kopējā platība (81,26 ha jeb 218,68 *loofstelle*) pārsniegusi, pēc Herdera Institutā pieejamiem plāniem, aprēķināto Dundagas muižas zemnieku saimniecību vidējo platību 19. gs. beigās/20. gs. sākumā — 57,79 ha, taču bijis daudz zemnieku saimniecību, kuru kopējā platība pārsniegusi Šķērpiņu platību. No visām saimniecībām, par kurām ziņas sniedz šī vēstures avotu krātuve, katrai no tālāk uzskaitītajām saimniecībām zemes platība pārsniedza simt ha. Tādas bijušas Cielavas (148,72 ha), Čāči (116,74 ha) un Bērtmeji (106,16 ha)

Bērtmejeciēm, Brūķi (106,67 ha) Sausterē un Odumi (105,50 ha) Gavsenē. Pēc arhīvā apkopotajiem datiem, caurmērā lielākās bijušās saimniecības Bērtmejeciēmā, Sausterē, Meģenē un Gavsenē (sk. 1. tab.). Līdz mūsdienām no šīm kādreiz plašajām saimniecībām nav saglabājusies neviena.

Šajos Osten-Zakenu dzimtas dokumentos apskatīto zemkopju-zvejnieku sētu zemju

platība bijusi aptuveni uz pusi mazāka nekā zemnieku sētu platība.¹² Atšķirība starp zemkopju-zvejnieku un zemnieku saimniecību ar vismazāko platību ir 11,46 ha (attiecīgi Kristi Kolkā un Kaltiki Latevē). Lielākā zemnieku saimniecība ir vairāk nekā divarpus reizes lielāka par lielāko zvejnieku-zemkopju saimniecību Žonakiem Vaidē. Arī Žonaku sēta šodien vairs nepastāv.

1. tab. (avots: DSHI 110 Osten-Sacken)

Zemnieku sētas				
Ciems	Sētu skaits, kurām pieejami plāni Herdera institūtā	Saimniecību vidējā platība ciemā (ha)	Vienas saimniecības max platība (ha)	Vienas saimniecības min platība (ha)
Bērtmejeciems	5	93,47	148,72	33,64
Saustere	2	91,14	106,67	75,61
Meģene	2	70,72	97,55	43,89
Gavsene	4	70,19	105,50	50,46
Alakste	4	66,40	77,89	39,69
Anstrupe	2	64,42	79,71	49,13
Piltene	2	62,71	81,26	44,16
Pāce	2	59,63	63,96	55,29
Dūmele	2	57,02	57,08	56,96
Sabdagas	3	56,42	82,79	43,05
Ūķene	6	56,33	101,14	27,11
Muņi	5	56,16	65,39	37,64
Ģipka	2	55,00	61,67	48,32
Labdzere	5	41,85	62,48	28,03
Oste	3	41,55	53,05	41,25
Žocene	6	40,28	61,00	27,76
Lateve	2	36,34	50,33	22,35
Upenieki	4	27,38	49,24	15,99
Kopā		57,79	148,72	15,99

2. tab. (avots: DSHI 110 Osten-Sacken)

Zemkopju-zvejnieku sētas				
Ciems	Sētu skaits, kurām pieejami plāni Herdera institūtā	Saimniecību vidējā platība ciemā (ha)	Vienas saimniecības max platība (ha)	Vienas saimniecības min platība (ha)
Vaide	3	41,05	55,40	33,71
Mazirbe	11	34,54	40,73	32,16
Pitragš	3	33,70	36,87	31,43
Košragš	4	29,59	28,91	27,84
Žocene	2	28,48	30,33	26,63
Sīkragš	10	26,38	35,64	17,95
Jaunciems	4	24,04	34,59	11,09
Kolka	4	24,00	42,53	10,89
Ģipka	4	23,42	26,05	19,98
Melnšils	2	20,21	23,35	17,08
<i>Vidēji kopā</i>		29,20	55,40	10,89

No muižas laikiem līdz mūsdienām 35 no 125 saimniecībām ir vismaz daļēji saglabājusies kāda ēka, ēku daļa, ar to saprotot arī drupas un pārbūvējumus. Vairums šo saimniecību atrodas uz zemkopībai mazpiemērotām augsnēm, savukārt no zemnieku saimniecībām, kuras atradušās uz Dundagas muižā auglīgākajām augsnēm, nav saglabājusies tikpat kā neviena. No Herdera institūtā pieejamiem zvejnieku ciemu sētu plāniem visvairāk sētu daļu saglabājusies Sīkragā (4 no 10), Mazirbē (5 no 11) un Kolkā (3 no 4). Jaunciemā, Vaidē un Žocenē nav saglabājusies neviena ēka no šajā rakstā apskatītā saimniecību kopuma. Taču vēlos atgādināt, ka šīs ziņas nesniedz pilnīgu atspoguļojumu, šai rakstā analizēta tikai vienā konkrētā vēstures avotā pārstāvēta saimniecību kopa.

Šiem plāniem pēc satura un datējuma vienvēidīgi plāni atrodas arī Latvijas Valsts

Vēstures arhīva īpašumu Zemes grāmatās 2451. f., 2. aprakstā. Abi avoti viens otru papildina, LVVA atrodas plāni, kuru nav Herdera institūtā un pretēji, lai gan abās vēstures avotu krātuvēs atrodami arī pilnīgi identiski plāni. Dundagas muižas saimniecību plānu skaits Herdera institūtā ir ievērojami lielāks nekā minētajā LVVA fonda aprakstā, tādējādi tas personīgi man ir līdz šim visapjomīgākais zināmais šāda satura materiāls par Dundagas muižu.

Avoti un piezīmes

- ¹ Mieriņa A. *Agrārās attiecības un zemnieku stāvoklis Kurzemē XIX gs. II pusē*. Rīga: Zinātne, 1968.
- ² Rolands T. Desmit dienas Dundagā. *Baltijas Zemkopja Pielikums* [bez datuma]. 1878. 41. lpp.

- 3 Wätjen H. Baron Christian von der Osten-Sacken majoratsherr auf Dondangen. Ein Leben in Kurland 1859–1919. *Kurland*. 1994. Nr. 5. 1.–50. lpp.
- 4 Baron Christian von der Osten-Sacken Majoratsherr auf Dondangen. Ein Leben in Kurland 1859–1919. *Kurland*. 1997. Nr. 5. “Vereinigete Kurländische Stiftungen” im Auftrag der Kurländischen Ritterschaft.
- 5 Cimermanis S. *Zveja un zvejnieki Latvijā 19. gadsimtā*. Rīga: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, 1998.
- 6 Līdz māju izpirkšanai par dzimtu — iegūšanai dzimtīpašumā, par zemnieku un zvejnieku saimniecību tās iznomātajam bija jāmaksā rente jeb nomas maksa muižai.
- 7 Rolands T. Desmit dienas Dundagā. *Baltijas Zemkopja Pielikums* [bez datuma]. 1878. 41. lpp.
- 8 Abaja M. Bakalaura darbs “Dundagas muižas sociāli ģeogrāfiskās un telpiskās struktūras Kurzemes guberņas laika posmā”. Latvijas Universitāte, Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, 2011.
- 9 Fr. Īvnieks. Dundagas pagasta apraksts. *Dundaga*. Kubalu skolas muzeja krājums. 1933. KSM 627 Rd.
- 10 Sīlis E., Cimermanis S. Tautas un profesionālās celtniecības, arheoloģiskie un dabas objekti “Līvōd rānda” teritorijā, kas saglabājami un ņemami valsts aizsardzībā. *Libiešu gadagrāmata. “Līvlist Āigastrontōz”*. Mazirbe: Valsts īpaši aizsargājamā kultūrvēsturiskā teritorija “Līvōd rānda” un “Līvō kultūr sidām”, 1998. 68. lpp.
- 11 Cimermanis S. *Zveja un zvejnieki Latvijā 19. gadsimtā*. Rīga: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, 1998.
- 12 Zemnieku un zemkopju-zvejnieku saimniecības vidējā platība Dundagas muižā aprēķināta atsevišķi, izmantojot visus katrā kategorijā ietilpstošo sētu platību datus. Tabulās nav atspoguļoti dati par ciemiem, no kuriem Herdera institūtā ir pieejami plāni tikai vienai saimniecībai. Ģipkā, Mazirbē un Žocenē bija gan zemkopju-zvejnieku, gan zemnieku sētas. Šo ciemu zemkopju-zvejnieku un zemnieku sētas analizētas atsevišķi.

ANALYSIS OF A NEW HISTORICAL SOURCE AVAILABLE TO RESEARCHERS

Māra Abaja

Summary

Key words: *farm plans, Dundaga manor, Herder Institute for Historical Research on East Central Europe*

Extensive cartographic material about Dundaga manor has become available to researchers in Herder Institute for Historical Research on East Central Europe since 2011. Before that the material was kept in the private Osten-Sacken family archive, which was not publicly available and therefore it has not been used for research purposes till now. Almost all maps show tenant farms and about a half of them are dating back to the period of the 1881–1916. The maps were a part of farm property purchase contracts, according to Dundagas manor’s farm land books, available in Latvian State Historical Archives. The aim of this publication is to make a contribution to other researchers by providing them with descriptive information about this historical source and supplying it with information from other historical sources and previous researchs. The presentation includes information about dating, accuracy and content of cartographic material, farm’s location and type as well as a reference to the present situation as well as a cartographic reconstruction of Mazirbe and Košrags seaside villages.